

УДК [342.565.2:342.842](498)

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.04.1.30>

РІШЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ РУМУНІЇ ЩОДО ВИБОРІВ ПРЕЗИДЕНТА ЯК ПРЕЦЕДЕНТ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛОЖЕНЬ «ВОЙОВНИЧОЇ ДЕМОКРАТІЇ» В УМОВАХ ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ

Желнін В.Є.,

*студент 2 курсу магістратури
факультету міжнародного та європейського права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
ORCID: 0000-0002-1029-6744*

Чиркін А.С.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
науковий співробітник Науково-дослідного інституту
державного будівництва та місцевого самоврядування
Національної академії правових наук України
експерт Центру політико-правових реформ
ORCID: 0000-0002-3777-4515*

Желнін В.Є., Чиркін А.С. Рішення Конституційного Суду Румунії щодо виборів Президента як прецедент застосування положень "войовничої демократії" в умовах гібридних загроз.

У статті розглядається прецедентне рішення Конституційного Суду Румунії від 6 грудня 2024 року (Рішення № 32) щодо скасування результатів першого туру президентських виборів 2024 року, яке привернуло значну міжнародну увагу. Дослідження фокусується на застосуванні положень "войовничої демократії" в умовах гібридних загроз, що виникли внаслідок масштабного зовнішнього втручання та маніпуляцій у виборчий процес. Аналізуються ключові аргументи Конституційного Суду, які стали підґрунтям для рішення. Окреслені загрози, які поставили під питання демократичність виборів, зокрема, системна дезінформація через соціальні мережі (переважно TikTok) та зловживання алгоритмами для штучного завищення популярності кандидата, немаркована політична реклама, а також значні розбіжності у фінансуванні кампанії. Особливу увагу приділено фактам кібератак, публікації облікових даних виборчої інфраструктури з російських джерел та широкому поширенню дезінформації, що маніпулювала громадською думкою.

У статті аналізується розширене тлумачення Конституційним Судом Румунії своїх повноважень як гаранта верховенства Конституції, поєднуючи статтю 146 (f) Конституції (забезпечення дотримання процедури виборів Президента) зі статтею 142 (1) Конституції («Конституційний Суд є гарантом верховенства Конституції»). Такий підхід дозволив Суду не просто формально перевірити процедуру, а й оцінювати її змістовну відповідність фундаментальним засадам демократії, правової держави та суверенітету, що є особливо актуальним в умовах сучасних гібридних загроз.

Проводиться порівняльний аналіз румунського кейсу з досвідом Німеччини, де партія "Альтернатива для Німеччини" (AfD), незважаючи на кваліфікацію Федеральною службою захисту Конституції як "підозрілого випадку", успішно конкурувала на виборах. Ця розбіжність підкреслює відсутність єдиного підходу до захисту демократичних процесів у країнах ЄС та складність балансування між захистом конституційного ладу та забезпеченням свободи політичної конкуренції в умовах зростаючих гібридних загроз.

Окремо визначено потенційні виклики для української демократії в контексті майбутніх післявоєнних виборів. Звертається увага на різницю в повноваженнях між Конституційним Судом Румунії та Верховним Судом України (який розглядає справи щодо встановлення результатів виборів), оскільки останній не має права офіційно тлумачити Конституцію України. Це може обмежити його здатність ефективно протидіяти значному екзистенційному гібридному впливу росії на виборчі процеси, що проявляється у дезінформаційних атаках, використанні цифрових технологій для маніпуляцій та кібератаках на виборчі системи.

Таким чином, румунський прецедент 2024 року є важливим уроком для міжнародної спільноти, підкреслюючи необхідність розробки ефективних механізмів для збереження цілісності виборчих процесів та захисту демократії від нових, складних викликів, що постійно еволюціонують.

Ключові слова: конституційний контроль, Конституційний Суд Румунії, войовнича демократія, гібридні загрози, скасування результатів виборів, зовнішнє втручання у вибори.

Zhelnin V.Y., Chyrkin A.S. Decision of the Constitutional Court of Romania on the Presidential election as a precedent for the application of the provisions of “militant democracy” in the context of hybrid threats.

The 2024 Romanian presidential elections and the subsequent decision by the Constitutional Court of Romania (Decision No. 32 of December 6, 2024) to annul the first-round results constituted a landmark event that garnered significant international attention. This case highlights the complexities of applying the concept of “militant democracy” in the face of contemporary hybrid threats. This article analyzes the Romanian electoral precedent, focusing on the Constitutional Court’s key arguments for annulling the results. These included systemic disinformation, abuse of digital technologies (particularly social media and TikTok algorithms), undisclosed political advertising lacking proper labeling, and glaring discrepancies in the campaign financing of the pro-russian candidate. The documented instances of external interference, cyberattacks, and manipulation originating from russian sources, along with the widespread dissemination of disinformation that significantly distorted voter will and violated principles of equal opportunity, proved decisive for the Court’s ruling.

The Constitutional Court of Romania’s decision was not solely based on formal violations of electoral law but also on an expansive interpretation of its powers as a guarantor of the supremacy of the Constitution. The Court employed a systemic method of interpretation, linking Article 146(f) (powers to ensure adherence to the presidential election procedure) with Article 142(1) of the Romanian Constitution (“The Constitutional Court is the guarantor of the supremacy of the Constitution”). This approach allowed the Court to assess the substantive conformity of the electoral process with the fundamental principles of democracy, the rule of law, and sovereignty. Such an interpretation is critically important in an era where external forces seek to undermine democratic institutions not only through direct falsification but also through indirect, more sophisticated methods.

The article also compares the Romanian case with the situation in Germany, where the Alternative for Germany (AfD) party, despite being classified as a “suspicious case” (and subsequently a “confirmed right-wing extremist group”) by the Federal Office for the Protection of the Constitution, successfully competed in the Bundestag elections. This divergence underscores the lack of a unified approach to protecting democratic processes across different European Union countries and the inherent difficulty in balancing the protection of constitutional order with the safeguarding of political competition in the context of escalating hybrid threats.

Particular attention is given to the potential challenges for Ukrainian democracy in the context of future post-war elections. Unlike the Constitutional Court of Romania, the Supreme Court of Ukraine, which, according to national legislation, reviews cases concerning the establishment of election results, lacks the authority for official interpretation of the Constitution. This limits its ability to thoroughly justify decisions to invalidate elections through the lens of protecting the constitutional order from hybrid threats, even though it can interpret laws. This poses a significant problem for countering russia’s existential hybrid influence on electoral processes, which can manifest through large-scale disinformation campaigns, digital technology manipulation, and cyberattacks.

Thus, the Romanian precedent of 2024 serves as a valuable lesson for the international community, demonstrating the importance of adequately protecting democratic principles and electoral procedures in the face of constantly evolving threats. It emphasizes the need to develop effective mechanisms that allow states not only to formally adhere to procedures but also to counteract new, complex challenges that can undermine the essence of democratic expression. Safeguarding democracy in the era of hybrid threats requires a comprehensive approach that combines legal instruments with an assessment of the substantive conformity of electoral processes to fundamental constitutional principles. This case also raises questions about the necessity of reviewing the powers of judicial bodies in various countries to effectively counter external interference and manipulation in elections.

Key words: constitutional control, Constitutional Court of Romania, militant democracy, hybrid threats, cancellation of election results, external interference in elections.

Постановка проблеми. Рішення Конституційного Суду Румунії про скасування результатів першого туру президентських виборів 2024 року через значне зовнішнє втручання та маніпуляції стало безпрецедентним явищем, що привернуло значну міжнародну увагу. Цей виборчий прецедент висвітлив ключові дилеми «войовничої демократії», акцентуючи на складній проблемі балансу між захистом конституційного ладу та забезпеченням вільного демократичного волевиявлення в умовах гібридних загроз. Системна дезінформація через соціальні мережі, зловживання алгоритм-

мами для штучного завищення популярності кандидата, прихована політична реклама та значні розбіжності у фінансуванні кампанії вказують на нові, більш витончені методи підризу виборчих процесів, що виходять за межі традиційних фальсифікацій. Постає гостра потреба у правових механізмах, які б дозволяли ефективно протидіяти таким загрозам, не порушуючи при цьому основоположні демократичні принципи. Відсутність єдиного підходу до вирішення подібних проблем у різних демократіях, як це видно на прикладі Німеччини, підкреслює актуальність та складність проблематики. Особливо гостро це питання стоїть перед Україною, зважаючи на екзистенційний гібридний вплив росії, що може мати значний вплив на майбутні післявоєнні вибори.

Мета статті. Аналіз рішення Конституційного Суду Румунії щодо скасування результатів президентських виборів 2024 року як прецеденту застосування положень “войовничої демократії” в умовах гібридних загроз, проводиться для виявлення потенційних викликів для стабільності демократичних інститутів, зокрема в Україні, а також в контексті повоєнних виборів в Україні та загроз, які можуть впливати на їх проведення у майбутньому.

Стан опрацювання проблематики. Проблема гібридних загроз, захисту демократичних процесів та ролі конституційного контролю в умовах зовнішнього втручання є предметом активних досліджень у сучасній правовій та політичній науці. Концепція “войовничої демократії” розглядалася такими зарубіжними вченими, як Angela K. Bourne, Karl Loewenstein та інші, а також українськими вченими, як Барабаш Ю., Берченко Г. та інші, які досліджували правові обмеження демократичних свобод для захисту конституційного ладу. Питання дезінформації, кібератак та маніпуляцій у виборчих процесах активно вивчаються у працях фахівців з кібербезпеки, міжнародного права та політичних наук, зокрема в контексті впливу росії на демократії Заходу. Однак комплексний аналіз конкретних рішень органів конституційного контролю, що стосуються скасування виборів через системне зовнішнє втручання та гібридні загрози, залишається недостатньо висвітленим. Хоча існують численні дослідження щодо виборчого права та повноважень судових органів у виборчих спорах, досвід Румунії 2024 року є унікальним і потребує окремого глибокого аналізу з точки зору прецеденту застосування “войовничої демократії”.

Виклад основного матеріалу. Президентські вибори в Румунії 2024 року стали подією, що привернула значну міжнародну увагу через безпрецедентне рішення Конституційного Суду про скасування результатів першого туру. Після голосування 1 грудня 2024 року, де несподівано лідирував проросійський кандидат Келін Джорджеску, Конституційний Суд Румунії 6 грудня 2024 року (Рішення № 32) анулював підсумки, посилаючись на численні факти, які свідчили про значне зовнішнє втручання та маніпуляції. Спецслужби зафіксували агресивну кампанію у соціальних мережах (переважно TikTok), що включала немарковану політичну рекламу, зловживання алгоритмами для штучного завищення популярності кандидата та значні розбіжності у фінансуванні кампанії (Document CSAT SRI I, CSAT MAI). Крім того, були виявлені кіберактивність та публікація облікових даних, пов'язаних з виборчою інфраструктурою, з російських джерел (Document CSAT SRI II, CSAT STS), а також широке поширення дезінформації, що маніпулювала громадською думкою (Document CSAT SIE). Ці системні порушення, які прямо вплинули на свободу формування думки виборців та рівність можливостей, стали ключовими підставами для Суду [1]. Цей виборчий прецедент висвітлює ключові дилеми “войовничої демократії”, акцентуючи на складній проблемі балансу між захистом конституційного ладу та забезпеченням вільного демократичного волевиявлення в умовах гібридних загроз.

Примітно, що подібне рішення викликало неоднозначну реакцію у різних адміністрацій Білого дому: у заяві речника Державного департаменту США вказано про “стурбованість повідомленням Вищої ради національної оборони Румунії (CSAT) про участь росії у зловмисній кіберактивності, спрямованій на вплив на цілісність виборчого процесу в Румунії” [2], але вже пізніше новообраний Віце-президент США Джей Ді Венс, виступаючи на Мюнхенській конференції з безпеки, розкритикував скасування першого туру виборів президента Румунії [3].

Важливим в контексті цієї теми є аналіз Рішення Конституційного Суду Румунії № 32 від 6 грудня 2024 року. Хоча у виборчому законодавстві Румунії існує стаття 52 Закону № 370/2004, де вказано, що Конституційний Суд може скасувати вибори, якщо голосування та підрахунок голосів відбулися шляхом фальсифікацій, які можуть вплинути на розподіл посад або, залежно від обставин, на порядок кандидатів, які можуть брати участь у другому турі виборів – Суд тлумачить своє повноваження забезпечити дотримання процедури виборів Президента Румунії (пункт f статті 146 Конституції) крізь призму частини першої статті 142 Конституції (“Конституційний Суд є гарантом верховенства Конституції...”) [4, с. 1].

Войовнича демократія визначається як правове обмеження демократичних свобод з метою ізоляції демократичних режимів від загрози повалення законними засобами, зокрема йдеться про встановлення матеріальних обмежень на політичний процес [5, с. 55]. Скасування результатів

1 туру виборів Президента Румунії у грудні 2024 року є якраз тим явищем, що містить певні ознаки "войовничої демократії". Вищенаведений системний метод тлумачення тексту Конституції, що полягає у зверненні до взаємозв'язку статей 146 (f) та 142 (1) Конституції Румунії, дає змогу більш ґрунтовно пояснити у чому саме полягає повноваження Конституційного Суду "забезпечувати дотримання процедури виборів Президента Румунії", крім сухого посилання на норму закону, яка наділяє Суд можливістю скасувати результати виборів. Таке розширене тлумачення дозволяє Конституційному Суду Румунії не просто формально перевіряти процедуру, а й оцінювати її змістовну відповідність фундаментальним засадам демократії, правової держави та суверенітету, що є особливо актуальним в умовах сучасних гібридних загроз.

Аргументами на користь винесення позитивного рішення щодо скасування результатів виборів були наступні факти [4, с. 2-3]:

- **Порушення свободи формування власної думки виборцями через системну дезінформацію та зловживання цифровими технологіями.** Виборці були свідомо дезінформовані внаслідок виборчої кампанії, де один із кандидатів агресивно просувався, цілеспрямовано обходячи національне виборче законодавство. Це включало зловживання алгоритмами соціальних мереж, що надавало кандидату преференційне ставлення на платформах, та використання виборчих матеріалів, які не містили конкретних символів виборчої реклами. Таке маніпулювання голосуванням було тим більш очевидним, що виборча реклама, по суті, функціонувала як "вектор дезінформації", не розкриваючи свого політичного характеру та обходячи вимоги прозорості, подібні до зазначених у Регламенті (ЄС) 2024/900.

- **Порушення рівності можливостей виборчих конкурентів та фундаментальних принципів прозорості фінансування кампанії.** Значна, штучно створена, висвітленість одного кандидата, досягнута за рахунок маніпулювання цифровими технологіями та штучним інтелектом, прямо пропорційно зменшила висвітлення інших кандидатів в онлайн-ЗМІ, створивши явну та істотну нерівність можливостей. Це відображає порушення статті 37 Конституції Румунії, що стосується самого права бути обраним. Крім того, були виявлені кричущі розбіжності у фінансуванні кампанії: заяви кандидата до Постійної виборчої комісії про нульовий бюджет кампанії (0 леїв) повністю суперечили даним "інформаційних довідок" Міністерства внутрішніх справ – Головного управління внутрішньої безпеки та Румунської розвідувальної служби, які вказували на значні витрати. Ця очевидна невідповідність між масштабами проведеної кампанії та відсутністю заявлених витрат викликала серйозні підозри щодо справедливості виборів та грубо порушила принцип прозорості фінансування, що є основою чесного виборчого процесу.

З одного боку, наведені аргументи Конституційного Суду Румунії щодо скасування результатів виборів виглядають цілком обґрунтованими та достатніми. Зловживання цифровими технологіями для дезінформації, прихована політична реклама без належного маркування та кричущі розбіжності у фінансуванні кампанії є серйозними порушеннями, що спотворюють волевиявлення виборців та підривають самі основи чесного демократичного процесу. Такі дії прямо впливають на свободу формування власної думки виборцями та порушують рівність можливостей виборчих конкурентів, що є фундаментальними принципами демократичних виборів.

Водночас, цікавим є приклад іншої країни ЄС – Німеччини. Там на останніх виборах до Бундестагу друге місце посіла партія "Альтернатива для Німеччини" (AfD). Це сталося попри те, що з 2021 року Федеральна служба захисту Конституції (BfV) кваліфікувала AfD як "підозрілий випадок" (Verdachtsfall) у розумінні законодавства про охорону конституції, а вже у 2025 році кваліфікувала партію як "підтвержене правоекстремістське угруповання" (Gesichert rechtsextremistische Bestrebung) [6]. Отже, як бачимо, в одній ситуації "цифрова дезінформація" у різних її проявах та неправдива інформація у документах кандидата стали вагомими причинами для скасування результатів виборів, тоді як в іншому випадку – інші механізми захисту конституційного ладу, такі як спостереження внутрішньої спецслужби, не завадили партії посісти друге місце на виборах. Ця розбіжність підкреслює складність балансування між захистом конституційного ладу та забезпеченням свободи політичної конкуренції в умовах зростаючих гібридних загроз.

Окрім цього, після аналізу румунського кейсу видається більш логічним, що саме Конституційний Суд має таке повноваження "як гарант верховенства Конституції та у зв'язку з його роллю в конституційній архітектурі". Це обумовлено тим, що повноваження Конституційного Суду виходять за рамки суто правозастосування і включають функцію конституційного контролю, яка передбачає не лише перевірку відповідності нормативно-правових актів Конституції, а й захист її основоположних принципів. У випадку виборів, це означає не лише перевірку дотримання встановлених процедур, але й оцінку того, чи не були ці процедури використані для підриву сутності демократичного волевиявлення. Варто зазначити, що відповідно до статті 22 Кодексу адміністративного судочинства України - *Верховному Суду* як суду першої інстанції підсудні спра-

ви щодо встановлення Центральною виборчою комісією результатів виборів або всеукраїнського референдуму [7].

Однак, саме ця відмінність у повноваженнях між Конституційним Судом Румунії та Верховним Судом в Україні створює потенційні виклики для майбутньої стійкості української демократії, особливо в контексті післявоєнних виборів. Адже, якщо результати майбутніх післявоєнних виборів в Україні будуть оскаржуватись у Верховному Суді, а вплив на них, як очікується, може бути значним через екзистенційний гібридний вплив росії, що проявляється у дезінформаційних атаках, використанні цифрових технологій для маніпуляцій, кібератаках на виборчі системи тощо, Верховний Суд не зможе звертатись до тлумачення Конституції під час обґрунтування того, що результати виборів могли змінитись через неправомірне стороннє втручання іноземних елементів. Це пов'язано з тим, що в Україні тільки Конституційний Суд України має право офіційно тлумачити Конституцію України (стаття 150 Конституції України).

Верховний Суд, хоч і може визнати вибори недійсними через встановлені порушення закону, а також тлумачити норми законів (включно з Виборчим кодексом), буде позбавлений інструменту саме конституційного тлумачення для ґрунтовного обґрунтування свого рішення через призму захисту конституційного ладу від гібридних загроз, хоч і наділений змогою тлумачити закони, а не Конституцію, зокрема - Виборчий кодекс. Це потенційно обмежує його здатність ефективно протистояти складним та багатограним зовнішнім втручанням, які можуть мати непрямий, але істотний вплив на волевиявлення громадян, не порушуючи при цьому формально прописаних норм виборчого законодавства.

Висновки. Румунський прецедент 2024 року, де Конституційний Суд анулював результати першого туру президентських виборів через значне зовнішнє втручання та дезінформаційні кампанії, став яскравим прикладом належного захисту демократичних принципів і виборчих процедур. Це рішення актуалізувало напругу між необхідністю захисту конституційного ладу та забезпеченням вільного волевиявлення громадян в умовах гібридних загроз. Розширене тлумачення Конституційним Судом своїх повноважень, що дозволило йому оцінювати змістовну відповідність виборчого процесу фундаментальним засадам демократії, виявилось вирішальним для протидії маніпуляціям.

Розбіжність між румунським прецедентом та ситуацією в Німеччині, де партія AfD, попри статус "підозрілої", успішно конкурувала на виборах, демонструє відсутність єдиного підходу до захисту демократичних процесів. В епоху гібридних загроз, коли демократія може бути поставлена під загрозу не лише прямими фальсифікаціями, а й непрямыми маніпуляціями, держави терміново потребують ефективних механізмів для збереження цілісності виборів. Захист демократії вимагає не лише формального дотримання процедур, але й здатності протистояти новим, постійно еволюціонуючим викликам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. BREAKING NEWS: Klaus Iohannis Approves Declassification of CSAT Documents from November 28, 2024. *Nine O'Clock*. URL: <https://nineoclock.ro/2024/12/04/breaking-news-klaus-iohannis-approves-declassification-of-csat-documents-from-november-28-2024> (дата звернення: 01.07.2025).
2. Statement on Romania's Presidential Elections. *U.S. Embassy in Romania*. URL: <https://ro.usembassy.gov/romania-presidential-elections/> (дата звернення: 24.06.2025).
3. Одінцова А. Джей Ді Венс розкритикував скасування першого туру виборів у Румунії. *New Voice*. URL: <https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/dzhey-di-vens-oburivnya-skasuvannyam-pershogo-turu-vivoriv-prezidenta-rumuniji-50490102.html> (дата звернення: 24.06.2025).
4. Ruling № 32 on the annulment of the electoral process for the election of the President of Romania in 2024. Constitutional Court of Romania. 06.12.2024. URL: <https://www.ccr.ro/wp-content/uploads/2025/02/RULING-No-32-2024.pdf> (дата звернення: 27.06.2025).
5. Барабаш Ю., Берченко Г. Чи здатна захистити себе демократія в умовах війни? (На досвіді державного будівництва під час російської агресії). *Право України*. 2023. № 2023/01. С. 54. URL: <https://doi.org/10.33498/louu-2023-01-054> (дата звернення: 27.06.2025).
6. Shirvani F. Gesichert rechtsextremistisch, gesichert verboten?. *Verfassungsblog*. URL: <https://verfassungsblog.de/afd-einstufung-partieverbot> (дата звернення: 27.06.2025).
7. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 27.06.2025).